

Шевчук Віктор

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
заслужений юрист України,
м. Харків, Україна*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8058-3071>

Електронна адреса: Shevchuk_viktor@ukr.net

**ІННОВАЦІЙНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ
ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
ВОЄННИХ ЗАГРОЗ**

Розглянуто актуальні проблеми протидії організованій злочинній діяльності у сучасних умовах воєнних загроз з урахуванням можливостей комплексного застосування інноваційних криміналістичних засобів та технологій. Зазначено, що у сучасних реаліях розроблення та впровадження інноваційних криміналістичних засобів у криміналістичну практику протидії організованій злочинності мають враховувати тенденції розвитку криміналістичної науки і завдання адаптації сучасних знань до умов війни та цифровізації суспільства. Виокремлено основні напрями застосування інноваційних криміналістичних засобів та технологій у протидії організованій злочинній діяльності у сучасних умовах воєнних загроз. Обґрунтовується необхідність формування та впровадження комплексної криміналістичної методики розслідування організованої злочинної діяльності, пов'язаної із використанням інноваційних криміналістичних засобів та технологій.

Ключові слова: цифрові технології; організована злочинність, судова експертиза; криміналістичні інновації; спеціальні знання; воєнний стан; кіберзлочини; цифрові сліди.

Viktor Shevchuk

Doctor of Law, Professor,

*Head of the Department of Criminalistics,
Yaroslav Mudryi National Law University*

*Leading Researcher of the Research Institute for the Study of Crime Problems named
after Academician V. V. Stashys of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Honored Lawyer of Ukraine, Kharkiv, Ukraine*

**INNOVATIVE CRIMINALISTIC MEANS OF COMBATING ORGANIZED
CRIMINAL ACTIVITIES IN THE MODERN CONDITIONS OF**

MILITARY THREAT

Current problems of combating organized criminal activity in modern conditions of military threats are considered, taking into account the possibilities of complex application of innovative criminalistic means and technologies. It is noted that in modern realities, the development and introduction of innovative forensic means into the criminalistic practice of combating organized crime should take into account the trends in the development of criminalistic science and the task of adapting modern knowledge to the conditions of war and digitalization of society. The main areas of application of innovative forensic tools and technologies in combating organized criminal activity in modern conditions of military threats are highlighted. The need for the formation and implementation of a complex criminalistic methodics investigation of organized criminal activity related to the use of innovative criminalistic tools and technologies is substantiated.

Key words: digital technologies; organized crime, forensic examination; criminalistic innovations; expertise; martial law; cyber crimes; digital footprints.

В реаліях сьогодення Україна зіштовхнулася із новими викликами та загрозами. Серед таких викликів та глобальних загроз безпрецедентним та шокуючим стала воєнна агресія РФ і повномасштабне вторгнення російських військ на територію нашої держави 24 лютого 2022 року. Злочини, що вчиняються військовими РФ, є надзвичайно масштабними і їх фіксація, документування та розслідування передбачає дослідження значного обсягу подій, ретельне збирання великого масиву доказової інформації, проведення судових експертиз [1, с. 899].

Очевидно, що така динаміка та тенденції злочинності в Україні під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та діяльність системи органів кримінальної юстиції [2, с. 61]. За таких умов гостро постала необхідність вироблення нових підходів у боротьбі із сучасними воєнними викликами, потреба модернізації та оновлення правоохоронних, судових органів до сучасних умов воєнного стану [3], створення та запровадження ефективної системи протидії наявним загрозам, у тому числі й засобами криміналістики [4, с. 105], кримінального процесуального та кримінального права.

У сучасних реаліях завдання криміналістики обумовлюються суттєвими змінами злочинності, особливостями формування криміналістичних знань, сучасними тенденціями розвитку криміналістичної науки. За таких обставин особливої актуальності набувають проблеми протидії організованим злочинності, що зумовлює потребу в активізації застосування криміналістичних інновацій, цифрових технологій та активне їх використання у слідчій (детективній), судовій та експертній діяльності.

У воєнних реаліях сьогодення головним завданням криміналістики є розроблення та застосування засобів, прийомів та методів, що дозволяють

збирати, досліджувати, використовувати доказову інформацію в умовах війни та глобальних загроз [5]. Перед системою органів досудового розслідування, прокуратури, органами кримінальної юстиції постають нові виклики, пов'язані із необхідністю швидкого, всебічного та якісного документування, збирання доказової бази масових кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права, розслідування організованої злочинності в умовах війни.

Насьогодні спостерігаються тенденції інтеграції та взаємопроникнення знань, які збагачують окремі науки, галузі знань, дозволяючи адаптувати нові досягнення для вирішення практичних завдань і тим самим сприяти подальшому розвитку тих чи інших галузей знань. Зазначені закономірності розвитку поширюються і на криміналістичні знання, що проявляється сьогодні у дослідженнях нових концепцій, криміналістичних теорій, виділенні окремих криміналістичних вчень, нових розробках тактики і методики розслідування злочинів.

Прогнозування тенденцій розвитку криміналістики потребує врахування як змін у житті суспільства, що відбуваються, так і рівня глобальної комунікації. Тому у сучасних умовах формування криміналістичних знань необхідно враховувати процеси інформатизації, діджиталізації, глобалізації у суспільстві, їх вплив на стан та характер злочинності, рівень розвитку цивілізації та наявність глобальних загроз світовому співтовариству. Як вбачається, сучасні виклики злочинності є віддзеркаленням тенденцій розвитку сучасних реалій суспільства, його окремих проблем та кризових проявів, а нерідко і зворотних негативних сторін діяльності окремих суб'єктів таких відносин. Злочинність супроводжує глобальні проблеми суспільства у сфері економіки, політики, екології, забезпечення ресурсами і продовольством, енергетики, демографії, у тому числі й відчувається суттєвий вплив і сьогоднішнє загострення епідемічної ситуація у державі та світі.

Водночас, останнім часом різко зросла кількість злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із використанням інтернет-технологій. Значного поширення набули різні види шахрайств у всіх його проявах, що вчиняються організованими злочинними групами, які мають певну «злочинну спеціалізацію», міжнародний рівень зв'язків та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності.

Останім часом значно активізувалася діяльність злочинних угруповань, пов'язана із незаконним переміщенням через митний кордон України гуманітарної допомоги, воєнної техніки та інших товарів військового призначення та ін. Так, збільшується кількість випадків вчинення контрабанди вогнепальної зброї, воєнної техніки та ін. Такі предмети контрабанди доставляють в Україну з інших країн, використовуючи тісні зв'язки із міжнародною організованою злочинністю, переміщують їх поза митним контролем або приховуючи від митного контролю.

Ситуація загострення економічної та фінансової кризи у світі суттєво вплинуло на міжнародну організовану злочинність. Така обстановка значно

впливає і на ситуацію з організованою злочинністю, адже злочинці швидко скористалися можливістю, щоб використати ситуацію, адаптуючи свою злочинну діяльність до нових можливостей сьогодення. В сучасних реаліях організована злочинність набуває транснаціонального характеру, нерідко охоплює бізнес і політику та виходить далеко за межі окремих країн світу, глибоко укорінюється у державних органах й інколи таку злочину діяльність здійснює від імені окремих державних структур та організацій.

Отже, кримінальні елементи використовують ситуацію війни для здійснення активної злочинної діяльності, яка спрямована на отримання ними «злочинних надприбутків». Можна виділити чотири найбільш поширених напрямки сучасної організованої злочинної діяльності: кіберзлочинність, шахрайство, незаконний обіг вогнепальної зброї, наркотичних засобів, злочини проти власності, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів, шахрайство із використанням соціальних мереж та блокчейн технологій та ін.

Передусім широкого поширення набула кіберзлочинність, що вчиняється організованими групами, оскільки спостерігається тенденція збільшення кількості кібератак проти організацій і приватних осіб, прогнозується їх ріст та поширення [6, с. 377]. Злочинці значно активізували проведення кібератак соціальної інженерії, для поширення різних пакетів шкідливих програм. Оскільки все більше роботодавців переходять на дистанційну роботу он-лайн, нерідко допускається підключення до власних інформаційних систем своїх організацій, тому найближчим часом прогнозується збільшення таких кібератак злочинцями.

У таких умовах досить поширеним є шахрайство, оскільки злочинці, враховуючи психологію жертв, їх страхи та побоювання під час кризи, досить швидко адаптували давно відомі схеми шахрайства під умови війни. Широкого поширення мають різні варіанти адаптованих версій схем телефонного шахрайства, шахрайства з поставками продуктів, медикаментів, шахрайства по пропонуванню різних варіантів незаконної вогнепальної зброї.

Організовані злочинні група досить активно здійснюють вчинення злочинів проти власності, що передбачає використання різноманітних схем, пов'язаних із крадіжками, які адаптовані злочинцями під наявну ситуацію в умовах пандемії. Такі злочинні схеми включають в себе різні форми шахрайства, пов'язані з уособленням представників органів державної влади та використанням їх можливостей у реалізації злочинних намірів. Очікується, що комерційні приміщення і медичні установи будуть все частіше ставати об'єктом організованих крадіжок.

В умовах глобальних загроз та еволюції злочинності важлива роль має бути відведена використанню сучасних криміналістичних знань. Засоби криміналістики (прийоми, методи, технології, рекомендації) мають відповідати інформаційним викликам, успішно протидіяти злочинності в умовах воєнних загроз суспільству. Як бачимо, у сучасних реаліях відбуваються процеси зміни змісту і структури криміналістичних знань, зважаючи на появу нових злочинів та

глобальних загроз цивілізації й необхідність розроблення криміналістикою для їх протидії найсучасніших методів спираючись на досягнення всього арсеналу найсучасніших наукових знань [7, с. 25]. Насьогодні постає необхідність формування та впровадження комплексної криміналістичної методики розслідування організованої злочинної діяльності.

Відтак, формування криміналістичних знань є своєрідною відповіддю на появу нових способів, форм та механізмів організованої злочинної діяльності під впливом певних тенденцій розвитку суспільства. Сьогодні особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок інноваційних продуктів, її прагматична орієнтації на вирішення важливих практичних завдань, оскільки криміналістика є потужним джерелом ефективних змін, підвищення якості та результативності практичної діяльності, її оптимізації в сучасних реаліях.

Таким чином, реалії сьогодення воєнного часу, організована злочинність перед криміналістикою ставлять нові завдання, змінюються парадигма криміналістичної науки, що впливає на особливості формування та застосування системи криміналістичних знань. Засоби криміналістики (прийоми, методи, технології, рекомендації) мають відповідати сьогоднішнім викликам, успішно протидіяти злочинності в умовах збройної агресії РФ та глобальних загроз суспільству. Тому формування і розвиток криміналістичних знань, застосування криміналістичних інновацій, новітніх технологій є своєрідною відповіддю на виклики сучасності, на появу нових способів та механізмів злочинної діяльності в умовах війни під впливом сучасних тенденцій розвитку науки, техніки та суспільства.

Перелік використаних джерел:

1. Konovalova V. O. & Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference* (August 7-9, 2022). Lviv, Ukraine, 2022, 896-903.
2. Shevchuk, V., Zhuravel, V., Yevdokimenko, S., Yevdokimenko, S., Myshkov, Y. (2025). Forensic Examination and Criminalistics in Investigating War Crimes: European and Ukrainian Experiences. *Jurnal Media Hukum*, 32(1), 59-77.
3. Matulienė, S., Shevchuk, V., & Baltrūnienė, J. Artificial Intelligence in Law Enforcement and Justice Bodies: Domestic and European Experience. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 2023, 29(4), 12-46.
4. Думчиков М. О. Процеси диджиталізації і криміналістика: ретроспективний аналіз. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 100-108. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.11>.
5. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с. <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19549>

6. Шевчук В. М., Тищенко О. І. Технологізація криміналістики, судової експертизи і кримінального провадження в сучасних умовах цифровізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2024. С. 375-380. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2024/88.pdf

7. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 270 с. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3337>